

Kurder i Turkiet och Iran

– en jämförande studie

Sayran Eliassi
Andrea Pettersson

Abstract

Den kurdiska frihetskampen har sedan första världskriget bedrivits i alla dess regioner. I vår studie jämför vi kampen i två av dess regioner, Turkiet och Iran. Med hjälp av två teorier om tillgång till politisk makt och intern organisation syftar vår studie till att ge en djupare insikt i vad som skiljer de båda åt. Strategierna har skiljt sig åt, och vikten av det politiska systemet struktur som den kurdiska frihetsrörelsen verkar inom har visat sig spela stor roll för dess utformning. Ett öppet system som möjliggör tillgången till politisk makt avgör om huruvida rörelsen är aggressiv i sin kamp för erkännande. Andra faktorer som påverkar rörelsens utformning belyses också här.

Studien är teorikonsumerande och utgår från sekundärkällor.

Nyckelord: Kurdistan, frihetsrörelser, politisk makt, organisation, mobilisering

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.2	Metod och avgränsningar.....	2
1.3	Material.....	3
1.4	Disposition.....	3
2	Teori och begrepp.....	4
2.1	Political Opportunity Structure (POS).....	4
2.2	Smelser om mobilisering.....	5
2.2.1	Kritik.....	6
2.2.2	Tillämpning.....	6
3	Empiri.....	8
3.1	Kurderna i Turkiet.....	8
3.2	Kurdernas möjligheter och organisering.....	9
3.2.1	Tillgång till politisk makt.....	10
3.2.2	Skiftande eller instabila väglinjer.....	11
3.2.3	Stöttande eller inflytelsesrika allierade.....	11
3.2.4	Ledarskap.....	12
3.2.5	Organisering vid fientligt utbrott.....	13
3.3	Kurderna i Iran.....	13
3.3.1	Tillgång till politisk makt.....	15
3.3.2	Skiftande eller instabila väglinjer.....	16
3.3.3	Stöttande eller inflytelsesrika allierade.....	17
3.3.4	Ledarskap.....	17
3.3.5	Organisering vid fientligt utbrott.....	18
4	Analys.....	20
5	Slutdiskussion.....	22
6	Referenser.....	22
7	Referenser.....	23

1 Inledning

Kurderna tillhör det äldsta folket i Mellanöstern och är den största nationen utan en egen suverän nationsstat. Kurdistan är inte självständigt, och territoriet består av ett geografiskt sammanhängande parti land, fördelat över Turkiet, Iran, Irak och Syrien. Ytan är lika stor som Frankrike och 20-28 miljoner kurder uppskattas bo här. Kurderna ser sig själva som en särskild etnisk grupp, med gemensamt ursprung, gemensamma historiska erfarenheter, gemensam kultur och i många avseenden samma strävanden. Det är en splittrad nation som annars riskerar att dels utsättas för ännu hårdare förtryck av värdlandet, dels riskerar ett öppet krav på självständighet leda till berövats rätten att utöva sin identitet med dess kulturella och språkliga egenskaper (Världspolitikens Dagsfrågor nr 11, 1991 s. 2).

Målet är först och främst en självständig stat men på grund av de slutna politiska system som kurderna verkar i har man istället valt man att kräva rätten till autonomi (Berwari, Ambrosio 2008: 906). Kurdernas kamp för frihet och rätten till de grundläggande mänskliga rättigheterna har besvarats med brutala övergrepp, tortyr och avrättningar och även folkmord, ett hot som många gånger tvingat kurdiska aktivister och ibland även hela kurdiska frihetsrörelser att söka fristad i andra länder (McDowall 1996: 1-2)

I denna uppsats kommer vi att undersöka det hur den kurdiska kampen bedrivs i två av dess regioner; Turkiet och Iran. Vi tar hjälp av två teorier för att undersöka regionerna. Den första om hur öppna och stängda samhällsstrukturer påverkar försök till förändring, och den andra om vilken betydelse intern organisation och ledarskap har. Vi hoppas komma fram till vilka likheter och skillnader som finns mellan regionerna, och belysa de faktorer som spelat störst roll.

1.1 Syfte och frågeställning

Drömmen om ett självständigt Kurdistan har resulterat i en frihetskamp som med olika medel och blandad framgång försökt vinna kurdisk autonomi och skapa en självständig stat. Den kurdiska kampen och strävan efter självständighet har skiljt sig åt mellan Kurdistans olika regioner och vi undrar vad det är som gör att de ser olika ut. I Turkiet har kampen tidvis varit blodig. I Iran har kurder också kämpat för autonomi, med annorlunda medel och resultat. Det vi vill studera är alltså hur självständighetsfrågan drivits i två av Kurdistans regioner, och vad är det som gör att tillvägagångssätten skiljer sig åt.

Vi har valt frågeställningen;

- Hur skiljer sig den kurdiska frihetskampen mellan dess regioner i Turkiet och Iran, och vilka faktorer beror det på?

Detta är intressant område att studera då vi upptäckt att det finns stora mängder information om kampen i de enskilda kurdiska regionerna, men få studier där man jämför regionerna sinsemellan.

1.2 Metod och avgränsningar

Vi kommer att använda oss av en jämförande fallstudie för att angripa problemformuleringen, eftersom det är ett specifikt fall vi vill titta på; kurdernas frihetskamp och hur den bedrivs. Den komparativa utgör själva kärnan i vår uppsatts, vårt mål är att jämföra. Studien blir teorikonsumerande, det är inte vår avsikt att låta våra teorier stå i centrum, snarare att pröva huruvida en given faktor ger en tillfredsställande förklaring till varför det blev som det blev i vårt fall (Esaiasson et al. s. 98).

En jämförelse mellan få länder ger en god insikt i hur rörelsen uppkommit, vilken form den tar och vilka konsekvenser den får. Man kan ge en mer detaljerad bild av dynamiken och kontexten man befinner sig i än en flerfallsstudie (Landman 2008:168). Jämförelse mellan få enheter kan även vinna på en jämförelse i tid, vilket även minskar risken för problem med för många variabler och för få länder (Landman, 2008:69). Risken finns dock i en jämförelse mellan få länder att man hamnar på en allt för låg abstraktionsnivå, och förlorar styrka i sina slutledningar (Landman, 2008:81). En annan svårighet är att avgöra huruvida de samband man finner är logiska eller kausala. Ett logiskt samband är när resultatet följer ett logiskt mönster, men ett kausalt samband är när två fenomen verkligen påverkar varandra (Denk, 2002:72-73) och det kan vara svårt, i iveren att hitta samband, att skilja dem båda åt.

Vi kommer att jämföra kampen i kurdiska Iran och kurdiska Turkiet. Motivet är för det första att kampen i de båda regionerna har sett olika ut, och för det andra för att kunna göra en djupare studie som valet av två analysenheter tillåter. Turkiets många gånger blodiga och i västvärlden mer kända kamp blir intressant i jämförelse med den mindre dramatiska och mindre uppmärksammade kurdiska frågan som drivits i grannlandet Iran. Även i Irak finns en kurdisk region, men med tanke på den turbulenta och oklara situationen som råder där, särskilt sedan USA:s invasion, anser vi att det bli svårt att isolera den kurdiska kampen tillräckligt mycket för att kunna studera den. Syrien, som också har en kurdisk region, har haft allt för lite av egen kurdisk kamp, det har snarare varit en tillflyktsort för kurder i länder runtom, för att det ska kunna ingå i vår jämförelse.

1.3 Material

Vid vårt arbete använder vi oss av artiklar och böcker publicerade inom ämnet, och till största delen kommer vi att använda oss av sekundärkällor. Vid användningen av sekundärkällor är det viktigt att alltid ha ett kritiskt förhållningssätt, då sekundärkällor anses vara mindre tillförlitliga än primärkällor. För att öka trovärdigheten i ett historiskt påstående kan man bekräfta det med ett annat påstående från en annan källa, med ett annat ursprung än den första. Ett annat sätt är att försöka utgå från källor med hög centralitet, alltså källor som varit centralt placerade i ett händelseförlopp (Essaiasson et al 2007:319).

Vi är medvetna om att vi genom att använda oss av sekundärmaterial ständigt kommer att stöta på empiri som är färgad av författaren. Vi hoppas att genom att använda oss av källor som skiljer sig åt i både tid och politisk vinkling, skall kunna undvika en allt för ensidig bild av vad som hänt.

1.4 Disposition

Vår uppsats är upplagd i följande steg; 1) Inledning 2) Teorival, definition av Political Opportunity Structure och Smelsers mobiliseringsteorier, kritik samt tillämpning 3) Historik och möjligheter till politisk makt och mobilisering för kurder i Turkiet och Iran 4) Teoretisk analys och jämförelse mellan kurdiska Iran och Turkiet 5) Slutdiskussion

2 Teori och begrepp

Vi kommer i den här avdelningen först att motivera valet av teorier, förklara teorierna mer ingående och i sista avsnittet gå igenom hur vi kommer att tillämpa teorierna i vårt empiriska arbete.

Vi intresserar vi oss för skillnaderna i hur frihetskampen bedrivs mellan två av Kurdistans regioner, Iran och Turkiet. Det är troligt att det kurdiska motståndet inte bara formas av det samhälle det befinner sig i, men även av den interna organisationen. Detta ger en intressant bild av de olika strategier som kan användas för att uppnå samma mål.

Vi har valt att utgå från Neil J Smelsers strukturfunktionalistiska teori rörande mobilisering och Sydney Tarrow's Political Opportunity Structure-teori (POS), som ramverk för vår undersökning. POS-teorin kompletterar Smelsers teori om mobilisering, då vi anser att man i denna teori tillämpar ett mer statsvetenskapligt perspektiv än Smelser, som i grunden är sociolog. En statsvetenskaplig vinkling är relevant för oss då vi vill studera politiska skeenden snarare än den sociologiska aspekten av kollektiv handling.

Kitchelt säger i sin studie över kärnkraftsmotstånd i fyra olika länder att POS använt komparativt kan; *“explain a good deal about the variations among social movements with similar demands in different settings if other determinants are held constants”* (Landman s. 169). Detta lämpar sig utmärkt för vår undersökning av kurdfrågan, då kraven i regionerna är likvärdiga, men förutsättningarna i varje kurdisk regions respektive stat skiljer sig åt.

2.1 Political Opportunity Structure (POS)

Tocqueville som betraktas som fadern av POS-teorin studerade staters påverkan på kollektiva handlingar, som uppror och revolter. Han kom fram till att var ju starkare staten är desto mindre utrymme finns för politiskt deltagande. Mindre möjligheter till politiskt deltagande leder till allt större incitament för våldsam kollektiv handling. En svag statsapparat, alstrar ett civilsamhälle som är fritt att utveckla måttliga och utbredda former av politiskt deltagande som i sin tur leder till mindre våldsamma konfrontationer (Tarrow 1996: 46).

Med political opportunity structures menar Sydney Tarrow, ”de konsekventa signaler - men inte nödvändigtvis formella, permanenta eller nationella - som sociala och politiska aktörer erhåller vilket leder till att de antingen uppmuntras till eller avskräcks från att använda sina interna resurser för att bilda sociala rörelser” (Tarrow 1996: 54).

Tarrow beskriver bland andra tre faktorer som på olika sätt påverkar sociala och politiska aktörer att handla; *möjligheten till politisk makt* (the opening of political access), *skiftande eller instabila politiska väglinjer* (shifting alignments/ unstable alignments) och *tillgång till inflytelserika allierade*. Med dessa element menar Tarrow att man undersöker mer än bara formella strukturer som exempelvis statsinstitutioner och liknande (Tarrow 1996:54).

Tillgång till politisk makt genom möjlighet till politiskt deltagande, öppnar upp vägar för sociala rörelser att agera och protestera och avsaknaden av det, kan leda till protester utan dess like. Våldsamma protester är inte nära kopplade till öppna politiska strukturer men det råder ingen tvekan om att icke våldsamma protester hör ihop med de politiska möjligheter som ges i ett öppet politisk system (McAdam m.fl. 1996: 54).

En andra aspekt är de s.k. *Instabila väglinjer* som syftar till förändringar i det existerande politiska systemet. Inom icke-demokratiska system kan rörelser - när tillfället ges - motsätta sig regeringar och myndigheter om luckor öppnas inom ramen för deras underordning. Detta kan ske genom att en grups kamp sammanfaller med till exempel maktstridigheter högre upp i samhället, regeringsskifte eller våldsamma oroligheter. Skiftningar i det politiska systemet som grupper eller personer med mindre makt kan dra nytta av. (McAdam m.fl. 1996:54).

En tredje aspekt av POS behandlar *inflytelserika allierade*, som genom sitt stöd kan driva rörelsen framåt. Det kan handla om politiskt eller ekonomiskt stöd från andra samhällsklasser och organisationer eller andra länder. Ett annat exempel på hur man som inflytelserik allierad kan påverka är genom bojkott. Genom sitt indirekta stöd kan en utomstående aktör göra skillnad för en grups kamp (McAdam m.fl. 1996: 55).

2.2 Smelser om mobilisering

Smelser beskriver i sin bok "Theory of Collective Behavior" kollektiv handling som en process där alla delar är lika viktiga. I sitt samspel med varandra bidrar de till en handling, som ju längre processen hinner fortgå blir allt mer preciserad (Smelser 1962: 14). Smelser väljer att studera vart och ett av de steg i processen mot kollektiv handling. Han identifierar sex faktorer; *strukturella betingelser, strukturella spänningar, allmänna föreställningar, utlösande faktorer, mobilisering* och *sociala kontrollmekanismer* (Smelser 1962: 15-17).

En av de betydande faktorerna för att kollektiv handling ska uppstå är mobilisering. Det krävs mobilisering av individens motivation för organiserad social handling både i kollektiv och individuellt och senare, mobilisering för aktion (Smelser 1962: 9). Då vi studerar mobiliseringen av själva kampen som kurderna för, kommer vi fortsättningsvis inte lägga mer vikt vid mobiliseringen av individen. Vi menar att den kurdiska kampen, som tog sin början för mer än

hundra år sedan, redan uppfyller de krav som enligt Smelser leder till mobilisering. Istället vi fokusera vi på kollektiv handling.

Då processen kommit så långt som till mobilisering studerar Smelser två typer av fenomen i mobiliseringsstadiet. *Ledarskap* och *organiseringen av ett fientligt utbrott* (Smelser 1962: 253).

Vid studiet av *ledarskap* i mobiliseringsfasen målar Smelser upp tre scenarion; en ledare som begår en utlösande handling, men har inte själv avsikten att leda den, i detta fall är det själva händelsen som gör valet av ledare. Ett andra scenario består av en person som med starka åsikter, mod och psykisk labilitet triggat en grupp att utföra kollektiv handling, detta kan ske t.ex. i stora folksamlingar då folket redan är upprört och är lätt att få med sig. Det tredje scenariot behandlar en organisation, som redan är förknippad med sociala rörelser, som kan ta ledarskapsrollen, vare sig det är organisationen själv eller inte som har anstiftat rörelsen mot kollektiv handling (Smelser 1962: 254-255).

Organiseringen av ett fientligt utbrott varierar stort, allt i från ett icke-koordinerat uppror till en militäriskt organiserade enheter med klart utmejslade roller och hög organisationsförmåga. (Smelser 1962: 255). Graden av organisation vid ett fientligt utbrott beror enligt Smelser på tre faktorer, vi undersöker av en av dem; hur den *existerande strukturen* ser ut. Om ett fientligt utbrott sker vid en sammankomst på t.ex. den lokala puben blir resultatet också ett O-koordinerat bråk som endast uppvisar primitiv organisation. Är fientligheten å andra sidan organiserad av ett revolutionärt parti, eller om revolutionära krafter får tillgång till en väl organiserad enhet, så som polis eller militär blir fientligheten i sin tur en spegel av den nivå som finns inom organisationen (Smelser 1962: 255-256).

2.2.1 Kritik

Smelsers "Theory of collective behavior" utkom redan 1962 och mycket har hänt inom rörelseforskningen sedan dess. Smelser är strukturfunktionalist och ser på framväxten av socialt beteende som gensvar på strukturella spänningar i samhället (Eyreman och Jamison s. 18), något som visade sig ha sämre förklaringskraft när de gällde de nya sociala rörelserna som uppkom på 60- och 70-talen (Eyreman och Jamison s. 19). Smelser sluter sig till en evolutionär teori om social förändring, och ansåg att staten var den främsta inklusionsmekanismen för de sociala rörelserna (Eyreman och Jamison s. 23), något som och i vissa fall bör ifrågasättas. Vi kommer att ha detta, och faktumet att teorin kan vara något ålderdomlig i åtanke när vi använder oss av Smelsers teorier i vårt fortsatta arbete.

2.2.2 Tillämpning

För varje region av Kurdistan kommer vi att använda oss av POS och mobiliseringsteorin genom att undersöka varje elements betydelse för befrielsekampen. Den empiriska undersökningen bygger alltså på att applicera den

teoretiska konstruktionen på var fall och studera huruvida en given faktor förklarar den rådande situationen.

När vi använder oss av POS kommer vi att studera vilka möjligheter som finns i det existerande politiska systemet för kurdiska organisationer, huruvida man dragit nytta av skiftande eller instabila väglinjer och man har haft tillgång till stöttande eller inflytelserika allierade

Vid en granskning av mobiliseringen kommer vi att utgå från Smelsers teori om mobilisering och kartlägga hur ledarskapet sett sig och hur organiseringen av s.k. fientliga utbrott sett ut. Vi illustrerar vi vår operationalisering med hjälp av en tabell.

	Turkiet	Iran
Tillgång till politisk makt		
Skiftande eller instabila väglinjer		
Stöttande eller inflytelserika allierade		
Ledarskap		
Struktur vid fientligt utbrott		

När varje faktor är kartlagd i de båda regionerna kommer vi att på ett tydligt sätt kunna jämföra dem var för sig och se på vilket sätt en eller flera av dem spelat roll i kurdernas frihetskamp.

3 Empiri

3.1 Kurderna i Turkiet

Den kurdiska konflikten i Turkiet är i mångt och mycket även historien om en regim som inte ger sina medborgare demokratiska rättigheter, och å andra sidan om en grupps inre stridigheter för att uppnå ett mål som många gånger tyckts ligga oändligt långt bort.

Under frihetskriget från de allierade i Europa 1922, utropar Mustafa Kemal Atatürk - en man som kommer att spela stor roll i Turkiets historia - Turkiet som stat. Detta är början på den Kemalism som under stora delar av 1900-talet präglade Turkiet. Strax därefter skriver man på Lusannefördraget och Kurdistan delas upp, mellan det som senare ska bli Iran, Irak, Syrien och Turkiet. Kurderna tilldelas mycket få nationella rättigheter, inte ens som etnisk minoritet, då nationalisterna i Ankara anser att kurderna hade varit jämlika med turkarna i styret av Turkiet, något som vid första världskrigets början motbevisas, då kurdernas själva existens förnekas (Kendal 1993:46-52).

Under 20- och 30-talen hårdnade Turkiets nationalism och den assimileringspolitik som framförallt drevs av Mustafa Kemal. Resultatet blev en bannlysning av kurdiska skolor, föreningar, skrifter och religiösa brödraskap. Detta ledde i sin tur till ständiga revolter och uppror från kurdernas sida, bland de största var Mount Arrarat-revolten och den motståndsrörelse som uppstod i Dersim. Repressionen från Turkiet var hård, och strategin övergick snarare till avbefolkning av Kurdistan, som efter 13 år av uppror och kamp hade förlorat 1.5 miljoner människor genom deportationer och massakrer. Den djupt nationalistiska Kemalismen fick ett allt hårdare grepp om Turkiet, ord som "kurd" och "Kurdistan" togs helt bort från ordböcker och man refererar till kurder som "bergsturkar". Dersims fall markerar slutet på perioden av uppror, det kurdiska folket är besegrat (Kendal, 1993:51-62).

Efter andra världskriget släppte den turkiska regeringen aningen på sitt hårda styre, främst för att upprätthålla en demokratisk fasad gentemot Storbritannien och USA, vilkas finansiella stöd man var beroende av. 1950 hölls de första fria valen i Turkiets historia och vann gjorde det Demokratiska Partiet. Flerpartipolitikens framsteg gynnade inte bara turkarna utan även kurderna, då det Demokratiska Partiet hade sitt fäste i Kurdistan. Kurdiska ledare som levte i exil fick återvända och flera av dem fick ministerposter, en kurdisk tidning (Ilken Yurt) börjar tryckas, om än på turkiska. Militären som allt sedan 1950-talet förlorat makt var djupt missnöjda över den rådande situationen och utförde en statskupp, 1960, för att "rädda demokratin och återupprätta de Kemalistiska revolutionära

normerna” (Kendal 1993:65). Turkifieringen och negligerandet av kurdiska rättigheter tar vid igen, denna gång med större kraft än förut (Kendal 1993:62-65).

Den nya konstitutionen som antogs 1961, gav större utrymme för åsikts- och pressfrihet, och även om man fortfarande höll hårt på nationalismen och anti-regionalismen, kunde även kurder åtnjuta en del av dessa rättigheter. (Kendal 1993:66, 67, 68). En våg av socialism sköljde över Turkiet. Många av de partier som innan sagt sig vara socialistiska hade mest tillämpat språkbruket, utan att för den skulle förändra sitt agerande i politiken. Detta ändrades främst genom det Turkiska Arbetarpartiets tillämpning av socialism i praktiken, och på att socialistisk, kommunistisk och anarkistisk litteratur publiceras och läses av Turkiets intellektuella. Fascister svarade med att mörda radikala, utan att ställas inför rätta och 1971 störtade armén den sittande regeringen, arbetarpartiet och de revolutionära ungdomsorganisationerna upplöses. 1000-tals människor arresteras och torteras. Juntan tvingas dock hålla val 1973 och Peoples Republican Party tar hem segern (Kendal 1993:68-71).

1978 bildades Partiya Karkerên Kurdistan, PKK (Kurdiska Arbetarpartiet) med Abd Allah Ocalan i spetsen, ett revolutionärt parti med avsikt att skapa ett klasslöst kurdiskt samhälle baserat på Marxistiska principer (Manafy 2005:107). Vid den tredje militärkuppen 1980 tvingades både PKK och andra politiska partier att ligga lågt och PKK flyttade sin bas till Syrien, för att mellan åren 1980-83 bara göra enstaka attacker vid gränsen till Turkiet (Manafy 2005:107)

1984 tog PKK upp kampen igen och gick till attack mot turkiska statens styrkor och 1985 trappades gerillakriget upp ytterligare, mycket på grund av det hårda motstånd man mötte. Man lyckades ta makten över några kurdiska städer, men gick hårt fram mot icke-allierade, såväl turkiska styrkor som kurdiska bybor. Detta ställde många kurder inför svåra dilemman då ett öppet stöd för PKK ledde till förtryck från den turkiska staten, samtidigt som att inte göra det, ledde till eliminering eller hämnd från PKK:s sida (Manafy 2005:108-109). Trots detta fortsatte den beväpnade kampen och vid 1990-talets början hade PKK kontroll över stora delar av sydöstra Turkiet. Vid millennieskiftet hade dock turkisk militär ännu en gång överfört makten till den turkiska staten. (Casier 2010:396). Efter tillfångatagandet av Ocalan, som under hela tiden varit PKK:s ledare har partiets ideologi och organisation förändrats kraftigt. På Ocalans order har man lagt ner kravet på ett självständigt Kurdistan, utan propagerar istället för Kurdistans integrering i ett demokratiskt, konfederalistiskt Turkiet.

3.2 Kurderns möjligheter och organisering

3.2.1 Tillgång till politisk makt

Många kurdiska regioner föll under turkisk styre vid Lusannefördraget 1923 och avtalet nämnde förutom några rader om ”skydd för minoriteter” inget om Kurders rätt till språk, religion eller identitet. I officiella sammanhang vid denna tid talade man om Kurder som jämlikar i fråga om politisk makt och inflytande, inte som en minoritet med rättigheter (Kendal 1993: 51).

Efter revolterna i Van och Mount Arrarat uttalade sig Turkiets premiärminister angående regionalism, som tydligt klargjorde kurdernas roll, eller snarare icke-roll i landet; “the Turkish nation is entitled to claim ethnic and national rights in this country. No other element has any such right” (Manafy 2005:99). Denna position stärktes ytterligare när justitieministern tillade;

“we live in a country called turkey, the freest country in the world... I believe that the turks must be the only lord, the master of his country. Those who are not of pure Turkish stock can only have one right in this country, the right to be servants or slaves” (Manafy 2005: 99)

Att vara kurd och värna om sin identitet var inte längre tillåtet och man började kalla kurder för ”bergsturkar”(Manafy 2005:101). Detta var ett effektivt sätt ytterligare marginalisera kurderna i Turkiets politiska liv.

Under den så kallade tysta tiden efter de stora upproren på 20- och 30-talen kritiserades Turkiet av Storbritannien för sina rasistiska policys gentemot kurder. För att rädda sitt anseende i omvärldens ögon lättade İmet İnönü, Mustafa Kemals efterträdare, på en del av de hårda lagar som rådde i landet. Det Demokratiska Partiet valvinst 1950 följdes av ytterligare demokratisering, något som även gynnade den kurdiska befolkningen. De stamledare som tidigare utvisats fick tillstånd att återvända. En del av dem blev ministrar och många av dem valdes sedan in i nationalförsamlingen (Manafy 2005:101).

Vid militärkuppen 1960, inskränktes kurdernas möjligheter till egen identitet ännu en gång, och Kemalismen tog ännu en gång ett fast grepp om Turkiet, med ”turkifiering” av kurder som påföljd. Kurdiska barn sattes i särskilda skolor, politiskt aktiva fängslades eller sändes till andra delar av Turkiet och namn på kurdiska städer och byar byttes till turkiska (Kendal 1993: 65).

Kurdernas möjligheter till politisk makt har genom åren utvidgats och minskats, beroende på vem som styr land. Man bör nämna att genom att frånta kurderna både identitet och språk, har Turkiet lyckats hindra det större maktinnehav som skulle kunna följa med t.ex. rättigheter som etnisk minoritet.

3.2.2 Skiftande eller instabila väglinjer

Något som kallas Dogucu (Östism), föregångaren till kurdisk nationalism, började utvecklas i Turkiet, mycket tack vare revolutionen i Irak 1958. Radio Bagdad började sända vissa program på kurdiska, och detta ökade medvetenheten hos turkiska kurder, som började inse att kurder i andra länder inte heller levde som fullvärdiga medborgare. Tidningen ”Det Framskridande Landet” Illeri Yurt började publiceras, en tidning som trots att den var på turkiska, och endast belyste fattigdomen, bristen på skolor och sjukhus i de östra delarna av Turkiet, alltså de kurdiska delarna var ett stort steg framåt för kurdisk pressfrihet (Kendal 1993:64).

1961 års konstitution med ökade demokratiska rättigheter som åsikts- och pressfrihet, rätten att bilda fackföreningar och delta i offentliga möten gynnade folket i Turkiet i stort men även kurderna, även om förbudet mot att bilda regionalistiska föreningar låg kvar. Den bildade medelklassen i Turkiet växte, arbetarklassen började ta allt större plats, och kurdiska intellektuella började få fäste i de större städerna. Kombinationen av detta gjorde att allt fler partier bildades. Även kurderna fick tillgång till en liten del av den politiska makten i landet genom bl.a. partipolitiskt engagemang i turkiska partier, och publicering i dagstidningar tack vare ökad pressfrihet. Genom att rida på den socialistiska våg som sköljde över landet utvecklades idéer om att kurder och turkar i arbetarklassen skulle förena sig mot överklassen och verka för ett klasslöst samhälle, oberoende om överklassen var turkar eller kurder. Tidningen ”Yeni Akis” (Den Nya Strömmen) var under denna tid den första tidningen som talade offentligt om kurder ända sedan den turkiska republiken formades. Detta stärkte den ”östism” som fått fäste innan, och som skulle utvecklas till att bli en del av den kurdiska nationalistiska rörelsen. (Kendal 1993:66-67)

I samband med att Turkiets Arbetarparti skördade allt större framgångar i landet fick partiet fästen i de kurdiska delarna. I samarbete med kurdiska militanta höll man massmöten i Kurdistans största städer där man protesterade mot de orättvisor kurderna utsattes för och röster för att även kurder skulle få åtnjuta demokratiska rättigheter höjdes. 1969 bildades ”Organisationen för den Revolutionära Kurdiska Ungdomen” och tack vare de täta kontakterna med arbetarpartiet bildade man revolutionära kulturcenter i kurdiska städer, men även i Ankara och Istanbul. (Kendal 1993:69-70)

Inga omedelbara förändringar för kurderna har kunnat ske genom att dra nytta av skiftande eller instabila väglinjer. Detta kan bero på de få politiska möjligheter kurderna haft, man har helt enkelt inte kunnat dra nytta av skiftande väglinjer. På längre sikt har å andra sidan till synes obetydliga förändringar i samhället givit små förändringar för kurder, som med tiden kunnat göra större skillnad.

3.2.3 Stöttande eller inflytelsrika allierade

Kurderna i Turkiet har sällan eller aldrig haft stort stöd av inflytelserika allierade, om så varit fallet har det ofta handlat om stormakter som velat åt de naturtillgångar som funnits i Kurdistan. Innan Lusannefördraget skrevs på hade både Turkiet, Storbritannien, Frankrike och USA intressen i den oljerika delen Mosul i Kurdistan (Kendal 1993:50), dock verkar detta aldrig varit till kurdernas fördel, man verkar snarare ha blivit en bricka i Turkiets spel mot världens stormakter. Mosul blev, trots lokalbefolkningens önskan om en självständig stat, och Turkiets vilja att komma åt naturtillgångar i området, till slut en del av Irak. (Kendal 1993:50)

Ett annat exempel är under Mount Arrarat-revolten då det nybildade Nationella Kurdiska Förbundet (Hoyboun) sökte stöd för sin kamp. Man fick visst stöd av Armenierna, som också varit förtryckta av Turkiet, dock mycket lite stöd av Frankrike och England som fortfarande var närvarande i regionen. Mount Arrarat valdes förmodligen med tanke på att denna region låg mycket nära det Sovjetiska Armenien, ett taktiskt drag av Armenierna. För Kurderna låg Arrarat lägligt då detta på sikt kunde utveckla samarbetet med Iran, som lovat att bistå med hjälp till Kurderna. För Shahan av Iran var detta ett gyllene läge att försvaga sin rival Turkiet och kontrollera revolten, främst för att förhindra att den även skulle sprida sig till Iran. (Kendal 1993:55) Kurdistan blir än en gång en bricka i stormakternas spel.

Manafy anser i ”The Kurdish Political Struggles” att teoretiskt sett så tillhör den kurdiska rörelsens ledarskap kurderna, men att externa krafter i realiteten är de som kontrollerar vilken riktning politiken tar (Manafy 2005:111). När man väl fått stöd från andra länder eller grupper har det egentligen aldrig varit den kurdiska frågan man varit speciellt intresserad av, utan kurderna har snarare använts som ett redskap för att förverkliga en egen politisk önskan.

3.2.4 Ledarskap

Under de vilda upproren på 20-talet blev Sheikh Said, som ledde ett uppror 1925, något av en ledargestalt, mycket på grund av avsaknaden av någon annan. Said axlade rollen och utsågs till ”överbefälhavare för de kurdiska stridande”. Stödet för Said och hans uppror blev stort, och därav blev även repressionen blodig, och resultatet blev Saids och 52 av hans anhängares död (Kendal 1993:52-53).

Abd Allah Ocalan var med och grundade PKK och blev dess ledare. Han var student vid militärkuppen 1970 och var engagerad i i kurdfrågan redan då. Tillsammans med sex vänner grundade han PKK, vars ideologi var tydligt Marxistisk-Leninistisk (Manafy 2005:106). Ocalan ansåg att de flesta andra kurdiska ledarna satte den nationalistiska kampen åt sidan för att främja sina egna, ofta ekonomiska intressen (Manafy, 2005:112). Ocalan har färgat det moderna turkiska motståndet, i synnerhet PKK enormt.

Fram till 1980-talet förändrades ledarskapet för den kurdiska nationalismen. Från att ha varit lett av hövdingar från olika stammar, med olika privata politiska åskådningar blev rörelsen senare borgerligt ledd. De feodalherrar som tidigare spelat en viktig roll i rörelsen blev mer och mer integrerade i det turkiska

systemet, och kom snarare att bli en barriär i befrielsekampen. Även borgarna blev med tiden mer integrerade och välbärgade och hade inte sällan poster i turkiska partier, något som gjorde att de intog en allt mer reserverad position i kurdfrågan.

3.2.5 Organisering vid fientligt utbrott

Organiseringen av den kurdiska frihetskampen hade innan 80-talet varit knapphändig. Gamla stamstrukturer stoppade utvecklingen av större organiserade rörelser. Istället för att agera som en homogen grupp blev utfallen mot den turkiska dominansen små och okoordinerade. Då de olika stammarna inte kände solidaritet med varandra kunde det hända att man gick statens ärenden, för att stärka sin egen makt (Manafy 2005:99).

Vid Mount Arrarat-upproret spelade den dåligt organiserade rörelsen Hoybun enligt Chaliand stor roll för de blodiga konsekvenser som väntade. Man var för illa förberedd, både materiellt sett och politiskt när man startade upproret. Ledarna i Hoybun var allt för kortsiktiga i sin planering, och detta stärkte i sin tur Turkiets relation med Sovjet och Iran, och Kurderna hamnade från början i underläge (Kendal 1993:56).

Det var först på 80-talet som man insåg att organisering och utbildning kunde vara nyckeln till framgång. Då turkiska lagar var hårda vad det gällde regionalistiska rörelser kunde man bara i liten utsträckning genomföra massmöten, demonstrationer och ungdoms- och lärargrupper osv. realisera strävan mot bättre organisation. Den största frågan för kurdiska nationalisterna var snarare huruvida man skulle bilda egna regionalistiska och då även illegala partier, eller om man skulle ansluta sig till turkiska progressiva partier istället. Med undantag för några mindre kurdiska nybildade partier valde de flesta att ansluta sig till det Turkiska Arbetarpartiet och utnyttja deras befintliga struktur för egna intressen (Kendal 1993:81). Vid sidan om partiengagemang verkade kurdiska revolutionära unga genom kulturcenter genom stora informationskampanjer för att upplysa både turkar och kurder om den rådande situationen (Kendal 1993:82)

En del av den ökande kunskapen om organisering var PKK som organiserade sig enligt Marxistisk-Leninistiska principer. Deras strategi baserade sig till största del på den taktik som Mao Tse-Tung använt sig av i Kina. Mao ansåg att det, när ett väpnat motstånd påbörjats, aldrig fick förekomma en paus i attackerna. Reaktionära krafter skulle aldrig få en chans att återhämta sig och attackerna skulle fortsätta ända tills mönstret var brutet, först då kunde man vara defensiv. PKK tog till sig denna strategi, och påbörjade gerillakrig (Manafy 2005:107-108).

3.3 Kurderna i Iran

Kurderna i Iran började inte tänka i termer av sig själva som ett folk med ett eget land, förrän i början på 1900-talet. Dessförinnan hade den sociala strukturen bestått av stamsamhällen med lokalaledarskap där stamledare och landshövdingar styrde olika områden i det som idag kallas Kurdistan. Detta har präglat den kurdiska politiska strukturen och har många gånger satt stopp för utvecklingen av den kurdiska frihetsrörelsen. 1906-1911 under den iranska konstitutionella revolutionen förstärktes detta stamledarskapssystem då regeringen misslyckades med att inrätta ett demokratiskt politiskt system (Ahmadzadeh, Stansfield 2010: 12).

Kort därefter hade två kolonialmakter, Sovjet och Storbritannien, delat Iran mellan sig vilket ledde till att Iransk nationalism växte sig allt starkare. Möjligheten för en stark ledare att dra nytta av det kaotiska politiska systemet var nu större än någonsin. Denna ledare blev Reza Khan, en krigsminister och han kom att krönas till kung (Shah på persiska) av Iran 1925.

Rezah Shah drevs av en stark patriotism för att befria Iran från utländska makthavare och modernisera landet. Han införde en centraliseringspolitik med avsikt att skapa en central regering och en nation som skulle grunda sig på de kulturella och språkliga egenskaperna hos perserna, den dominerande etniska gruppen. De kurdiska stamledarna motsatte sig. En av dem var Simko Shikak som lyckades föra samman ett antal kurdiska ledare, både i och utanför Iran. Tillsammans konfronterade de Reza Shah och hans centraliseringspolitik. Även turkiska myndigheter stödde Shikak då de stred mot utländska och speciellt mot brittiska styrkor. Dock är det inte klart hurvida Shikak och hans kurdiska verkligen drevs av nationalistiska visioner (McDowall 1996: 214-220; Ahmadzadeh, Stansfield 2010:13). Trots detta så var det ändå Shikaks revolt som satte grunden för den kurdiska nationalistiska rörelsen i Iran (Ahmadzadeh, Stansfield 2010:13).

Shikaks många år av kamp mot Shan av Iran slutade med att han blev mördad, av agenter från den Iranska regeringen 1930. Denna rörelse började dock inte som en dialog mellan kurdiska intellektuella, snarare som en reaktion på Reza Shahs persifieringspolitik (Ahmadzadeh, Stansfield 2010:13).

Mahabadrepubliken, den första autonoma kurdiska regeringen, utropades den 22:e januari 1946 under ledning av Qazi Muhammed och hans parti KDPI. Med stöd från Sovjet som då hade ockuperat Iran, blev republiken en kortlivad seger för kurderna. Den varade i elva månader. När Sovjet drog tillbaka sitt stöd och lät iranska styrkor invadera staden Mahabad och de andra kurdiska områdena i mitten av december samma år, föll republiken (Ahmadzadeh, Stansfield 2010: 15)

Åren fram till 1979 kom att präglas av fortsatta interna och externa stridigheter, dels mellan och inom de olika kurdiska politiska partierna men också mellan den kurdiska rörelsen och iranska regeringar under åren. Två kurdiska ledare, Dr. Qasimlou och Dr. Sharafkandi blev liksom Simko Shikak mördade under förhandlingar med iranska regimen (Ahmadzadeh, Stansfield 2010: 21). Kurderna lyckades fortfarande uppnå målen om att få åtnjuta demokratiska rättigheter. De var inte varit tillräckligt skickliga att utnyttja de politiska möjligheter som emellanåt varit tillgängliga. Man driver hela tiden kampen för ett

fritt Kurdistan med rättigheter till att utöva sin identitet, kultur, språk och rättigheten att öppet föra kurdisk politik (Manafy 2005: 64-67)

Ända fram till slutet på 80-talet pågick det enstaka förhandlingar mellan kurderna och den iranska regimen. Dock förekom det allvarliga sammandrabbningar mellan kurderna och regeringens styrkor. Under Iraks invasion i Iran 1980 erbjöd KDPI (Kurdish Democratic Party of Iran) att stödja den iranska regimen militärt om regimen godkände kravet på autonomi men detta förslag ignorerades av regimen som istället kom att föra en allt hårdare motstånd mot kurderna. Så småningom invaderade de iranska styrkorna de kurdiska städerna och återtog kontrollen över dessa. Konflikten blev allt blodigare med mer än 10 000 människor som föll offer för kriget. Den kurdiska gerillan drevs bort mot irakiska gränsen varvid de blev tvungna att flytta sin huvudkvarter mot irakiskt territorium 1983 (Ahmadzadeh, Stansfield 2010:20).

Efter Iran-Irak krigets slut 1988 blev situationen ännu svårare för kurderna med ett allt hårdare politiskt motstånd från Tehran. Regimens beslutsamhet kring att tysta varje motstånd som fördes mot dem manifesterades mycket starkt, inte minst genom mordet på KDPIs ledare Dr. Qasimlou i Wien under en förhandling med iranska regimen män. Bara tre år därefter mördades även nästa ledare för KDPI, Dr. Sharafkandi under september 1992 i Berlin, också under sk förhandlingar som visade sig vara fällor (Ahmadzadeh, Stansfield 2010.21).

Bristen på god organisering inom och mellan partier har gjort den kurdiska frihetskampen svår att driva. Strävanden efter ett självständigt Kurdistan har besvarats med mord och tortyr på flera av dess mest inflytelserika ledare och politiker genom åren. Från och med Khomeinis förklarande av Jihad mot kurderna 1979, pågår än idag offentliga avrättningar och hängningar av unga kurdiska aktivister som beskylls för att ha startat krig mot Allah. Många gånger fälls domar bakom stängda dörrar utan att den misstänktes är försvarsadvokat närvarande vid rättegången. Kurderna i dagens Iran får varken läsa eller publicera litteratur och tidningar på det egna språket. De kurdiska partierna är fortfarande bannlysta och många kurdiska politiker lever i exil. Perserna är fortfarande den dominerande etniska gruppen vars språk och kulturella egenskaper ligger till grund för den iranska staten (Ahmadzadeh, Stansfield 2010: 11-27; Manafy 2005: 58-70; McDowall 1996: 231-246,).

3.3.1 Tillgång till politisk makt

När Khomeini kom till makten 1979 vid den iranska revolutionen och Iran kom att förvandlas till en islamistisk stat trodde man från KDPIs håll att det nu skulle gå mot ljusare tider. Man deklarerade att man var redo att samarbeta med den nya regimen om kurderna fick sina rättigheter garanterade och försökte genom fredliga medel övertyga de iranska myndigheterna om kurdernas demokratiska rättigheter. Detta besvarades med att kurderna blev beskyllda för att vara emot den iranska revolutionen (Ahmadzadeh, Stansfield 2010:17-18).

Vid parlamentsvalet i Iran 14 mars 1980 valdes flera kurdiska kandidater in i parlamentet med majoriteten av rösterna från de kurdiska städerna. Fastän de var

demokratiskt valda fick de kurdiska kandidaterna aldrig vara en del av parlamentet då den iranska regimen deklarerade resultatet från de kurdiska städerna ogiltiga (Ahmadzadeh, Stansfield 2010: 18-19). Detta påvisar det slutna politiska system som iranska regimen frambringade. Man hade som strategi att låta kurderna tro att de kunde vara med genom institutionellt deltagande i syfte att undvika stridigheter, men när det väl kom till kritan så var systemet mycket slutet. De kurdiska politikerna hade ingen makt att påverka eller delta i den politiska beslutsprocessen.

Under slutet av 90-talet präglades Iran av sociala och politiska förändringar, något som banade väg för nya politiska möjligheter. Man kunde börja trycka ett antal kurdiska tidskrifter på de iranska universiteten. Ett litterärt och kulturellt samhälle kunde organiseras i nästan alla kurdiska städer och kurdiska medlemmar inom det iranska parlamentet började slå ihop sig till en enda fraktion. Allt fler unga kurdiska aktivister tog plats inom den politiska debatten (Ahmadzadeh, Stansfield 2010:22).

Den politiska öppenheten i Iran varade inte länge till då Khatemi misslyckades med implementeringen av sina reformistiska planer och istället kom systemet att bli hårt slutet då Ahmadinejad kom till makten 2005 och valdes till president. Kurderna hann inte åstadkomma något större framgång då all form av kurdisk aktivism stoppades under Ahmadinejads styre (Ahmadzadeh, Stansfield 2010:22).

3.3.2 Skiftande eller instabila väglinjer

Mot slutet av 70-talet kom den iranska regeringen att bemöta stort nederlag då det rådde politiskt kaos med massdemonstrationer av det iranska folket mot Pahlavis regering. Detta öppnade upp för politiska möjligheter vilket KDPI utnyttjade och därför bildade man en kommitté vid namn Zagros. Syftet med Zagros var att organisera det offentliga motståndet mot regeringen mer effektivt genom fredliga protester och demonstrationer. Detta var slutet för Pahlavis regering och återigen var den kurdiska rörelsen inte tillräckligt politiskt skickliga för att dra nytta av de politiska möjligheter som gavs vid regimens fall (Ahmadzadeh, Stansfield 2010:17).

Under slutet av 90-talet präglades Iran av sociala och politiska förändringar, något som banade väg för nya politiska möjligheter. Inspirerade av kurdernas framgångar i Irak och PKKs frammarsch i Turkiet började man dra nytta av den politiska öppenheten genom att främja kulturella aktiviteter. Under tiden växte en ny generation av unga politiska aktivister fram, bestående av framförallt unga studenter med en allt högre politisk och nationalistisk medvetenhet. En ny diskurs av nationalism tog fart med bildandet av allt fler nya partier. De böcker och artiklar som trycktes under tiden vittnade om förlusten i popularitet av de gamla etablerade partierna som KDPI och Komla, bland den nya generationen av politiskt sinnade kurder. Kurderna hann inte åstadkomma något större framgång då all form av kurdisk aktivism stoppades under Ahmadinejads styre (Ahmadzadeh, Stansfield 2010:22).

3.3.3 Stöttande eller inflytelserika allierade

Efter Mahabadrepublikens fall 1947 genomgick den kurdiska frihetsrörelsen en svår period av återhämtning då dess mest inflytelserika ledare Qazi Muhammed, tillsammans med andra centrala personer försvann. För KDPI var relationen med Tudeh-partiet nu viktigare än någonsin för att partiet skulle överleva överhuvudtaget. Tudeh är den Azerbadjianska minoritetens politiska parti som också kämpade för självständighet i Iran. Allteftersom KDPI:s interna organisering blev starkare, så bröts kontakten med Tudeh-partiet, man var inte lika beroende av dem nu längre (Ahmadzadeh, Stansfield 2010:15).

1971 hade KDPI sin tredje konferens i staden Koye i irakiska Kurdistan. Man sökte stöd hos Irakiska KDP för att bedriva kampen i Iran, men blev nekad då de erhöll stöd från iranska regeringen. Eftersom det pågick ett krig mellan de irakiska och iranska regeringarna sökte kurderna aktivt stöd från de båda. KDPI knöt starkare band med den Irakiska regeringen för att föra sin kamp medan KDP i Irakiska Kurdistan med fick stöd från den iranska regeringen. Vad de inte insåg var att de användes mot varandra vilket ledde till interna konflikter och att splittringen mellan det kurdiska folket i Iran och Irak ökade. Situationen karakteriserades av ett fult spel där Kurderna användes som spelpjäser i maktspelet mellan Iran och Irak.

I Juni 1981 kort efter den iranska revolutionen, förekom interna konflikter i den iranska regeringen vilket resulterade i att man avsatte den första valda presidenten av Iran, Abdolhassan Banisadr. Ett år senare, tillsammans med ledaren för ett annat politiskt parti- Iranian People's Mojahedin- deklarerade Banisadr inrättandet av det nationella rådet för motstånd i Paris. KDPI såg det som en självklarhet att alliera sig med rådet som också deklarerade sin överenskommelse kring idén gällande kurdisk autonomi i Iran. Samarbete med rådet för motstånd mot regimen förstärkte den redan befintliga fiendtligheten från iranska regimen gentemot kurderna. 1985 utvisades KDPI från rådet på grund av deras ovilja att fördöma alla former av förhandlingar med Tehran (Ahmadzadeh, Stansfield 2010:20).

3.3.4 Ledarskap

Kurdiska ledare har genom åren verkat som agenter för sina egna förtryckare och har därför misslyckats med att uppnå sina mål. Under stamsamhället axlade Simko Shikak som ledarrollen. Det är osäkert om han drevs av nationalistiska visioner eller om hans agerande snarare var en reaktion mot hans politiske motståndare Reza Shah (Manafy 2005: 60-66).

Qazi Muhammad som kom att bli den första ledaren att driva kurdiska frågan inom ramen för nationalism saknade kanske inte de nationalistiska visionerna, men han misslyckades med att tolka de politiska signalerna. Qazi att insåg inte Sovjets verkliga politiska avsikter.

Sammanfattningsvis har det kurdiska ledarskapet genom åren misslyckats med att ingå koalition med icke kurder eller andra sociala grupper som haft inflytande.

Man har alltså misslyckats med att alliera sig med de inflytelserika allierade. Man har inte lyckats att skilja på vänner och fiender av det kurdiska folket vilket är en avgörande faktor för en frihetsrörelse att lyckas, menar Manafy. Istället har man förlitat sig på externa styrkor vars syfte har varit att använda kurderna för att åstadkomma de egna målen. Det kurdiska ledarskapets oförmåga att skapa nationell enighet och klassallianser har resulterat i legitimeringskriser. Bristen på enighet och samarbete mellan ledarskapet har varit stor och enighet och solidaritet mellan kurderna återstår att se (Manafy 2005: 65-69).

3.3.5 Organisering vid fientligt utbrott

I början av 1900-talet då det kurdiska samhället karaktäriserades av lokala stamledarskap saknades ett tydligt politiskt manifest och organiseringen blev därför mycket svagt. Abas Manafy som kritiserar olika politiska aktörer i den kurdiska frihetskampen skriver att Simkos kamp aldrig var utformad i syfte att befria kurder som ett folk, utan snarare utformad för egen vinning då han var en äregirig, självisk ledare vars kamp var oförenliga med nationalistiska frihetsrörelsers kamp som fördes mot dominanta kolonialmakter. Istället för att verka som ett instrument för frigörelse, erbjöd Simko verktygen för implementering av utländska imperialistiska ideal (Manafy 2005:60).

Avsaknaden av ett klart ideologiskt mål med en organisation eller ett parti som kunde omvandla teoretiskt kunskap till handling genom att organisera folk och trigga massorna till att agera gjorde att motståndet blev svagt. Dessutom var de interna konflikterna inom stammarna ytterligare ett nederlag som riktade bort fokus från den "egentliga" konflikten mellan kurderna och shahen av Iran (Manafy 2005:60).

Mahabadrepublikens fall berodde inte bara på Sovjets tillbakadragna stöd, utan även på den bristfälliga organisationen internt. Man saknade enighet och samarbete inom partiets ledarskap, dessutom led partiet av ekonomiska, sociala och kulturella brister (Manafy 2005:65)

Några år senare (1955) efter Mahabadrepublikens fall kom den kurdiska rörelsen att reorganisera sig allteftersom den blev starkare och beroendet av Tudehpartiet minskade. Den Iranska regeringen började så småningom inse att KDPI återigen kom att bli ett större hot, varför den förtryckande politiken som fördes mot kurderna förstärktes ännu mer. 1959 upptäcktes KDPIs hemliga organisering av den iranska polisen och man arresterade 250 medlemmar, bland dessa nyckelpersonerna inom partiet, och dömde dem till långa fängelsestraff. Dessa händelser resulterade i att alltför många kurdiska aktivister sökte sig till Irakiska Kurdistan där man fann fristad efter Abd al-Karim Qassims statskupp mot monarkin 1958 (Ahmadzadeh, Stansfield 2010:15).

Efter iranska revolutionen försökte man genom fredliga medel föra den kurdiska kampen mot sitt mål genom att kontinuerligt vara i kontakt med de iranska myndigheterna i förhoppning att få gehör för sin politik. Man undvek stridigheter och man trodde inte på en beväpnad kamp. Flera kurdiska kandidater

ställdes upp i parlamentsvalet och blev invalda men senare kom resultatet att ogiltigförklaras av den iranska regimen. Detta skapade spänningar mellan kurderna och resultatet blev beväpnad konfrontation. Den kurdiska organisationen var för stark för att slås ner och kurdernas krav på rättigheter kunde inte längre ignoreras. Under Iranska revolutionen var den kurdiska organiseringen någorlunda stark med KDPI, och man hade kontroll över de flesta kurdiska städerna. Upproret kom att eskalera vilket resulterade i det blodiga slaget vid Sanandaj som är känd som *the bloody Newroz of Sanandaj*.

Under Khatamis styre 1996 kom en politisk öppenhet som gav möjligheter för politiskt inflytande lyckades kurderna återigen organisera sig. Man blev inspirerad av kurderna i Irak och PKK i Turkiet. Flera kurdiska tidskrifter publicerades och en ny generation av högt politiskt och nationalistiskt medvetna studenter föddes. Dock åstadkom man inga större framgångar när Khatemi misslyckades med implementeringen av sina reformistiska planer. Därefter när Amhadinejad valdes till presidentposten 2005 kom kurderna att bemöta en allt hårdare politik. Under tiden bevitnade de kurdiska städerna ett upplopp mot regeringen. Efter mordet på den unga kurdiska aktivisten Shwane Sayyed Qadir och publiceringen av bilder på hans torterade kropp, växte en våg av protester fram i de kurdiska städerna, särskild i Mahabad. Protesterna slogs ner med mycket brutala metoder där minst 20 personer fick sätta livet till och flera hundra arresterades och förhördes. Politiken som fördes genom förbud mot kurdiska tidningar och arresteringar samt offentliga hängningar av kurdiska aktivister, fortsätter än idag (Ahmadzadeh, Stansfield 2010:22).

På senare år har den kurdiska organisationen präglas av ytterligare intern desorganisering med splittringar mellan dess olika partier som många gånger eskalerat i konflikter. Frånvaron av de gamla etablerade partierna som KDPI och Komala som gått i exil har lett till framväxten av nya partier i. Ett parti som fått allt större inflytande är PJAK (Free life party of Kurdistan), en produkt av PKKs nya politik, att organisera sina medlemmar - baserat på deras ursprung i de kurdiska provinserna- till att bli självständiga politiska partier. PJAK deklarerades officiella under 2004 och har snabbt lyckats visa sin kapacitet genom att organisera sociala och kulturella aktiviteter. De etablerade kurdiska partierna är fortfarande misstänksamma mot PJAK som de anklagat för att samarbeta med den iranska regimen. Den Iranska regimen anklagar i sin tur PJAK för att vara spioner från USA och Israel. Fastän PJAKs ledare har deklarerat att man är redo att samarbeta med vem som helst som är villig att stödja den kurdiska kampen, exkluderas man av de andra partierna. (Ahmedzadeh, Stansfield 2010:25).

4 Analys

Vid en jämförelse av de kurdiska regionerna i Iran och Turkiet, ser man både skillnader och likheter i tillgången till politisk makt och intern organisation.

I tillgången till politisk makt ser man en stor skillnad mellan de båda regionerna. I Turkiet blir man tidigt av med nästan alla sina demokratiska rättigheter, att vara kurd förbjuds inte bara, kurdernas själva existens förnekas. Det kurdiska språket, kulturen och rätten att bilda politiska partier blir omöjligt då man riskerar att beskyllas för "regionalism" som är förbjudet enligt turkisk lag. Detta gör det otroligt svårt för kurderna i denna region att få några politiska rättigheter, man lyckas inte ta sig förbi kampen för rätt till sin egen identitet. Det senare steget, att vara en del av det politiska livet, blir i det här läget i princip ouppnåeligt. I Iran å andra sidan har man tillräckligt stora formella rättigheter för att kunna bilda partier och delta i val. När man väl tagit sig in i landets institutioner blir man å andra sidan oftast ogiltigförklarad och maktlös. På detta sätt kan man lätt luras att tro att kurderna i Iran har större tillgång till politisk makt än dem i Turkiet, men i själva verket är det bara en fråga om när i processen som man valt att stänga kurderna ute. Häri ligger dock en stor skillnad mellan de två regionerna. Då Iran stänger ute sina kurder långt senare i processen har kurderna här större tillgång till politisk makt, då man har rätt till identitet och språk i större utsträckning.

I båda regionerna har det funnits luckor, genom instabila eller skiftande väglinjer. Rörelsen har kunnat göra små steg framåt, eller blivit överkörda av sin egen starka regering då man försökt göra en större förändring. I Turkiet har man sällan kunnat utnyttja de skiftande väglinjerna för att få mer makt, snarare har man tagit tillfälle i akt att belysa den egna situationen genom att till exempel publicering av tidningar med rapportering även från Kurdistan. De här instabila väglinjerna har varit skiftningar i turkisk politik eller någon av de tre statskupper som skett under 1900-talet. Det skifte i det turkiska samhället som gynnat kurderna starkast är den socialistiska vågen, som influerade "östism", och som i sin tur skapade en nyväckt nationalistisk rörelse. Även PKK är ett resultat av denna våg, och detta illustrerar att även små förändringar på längre sikt kan göra skillnad. I Turkiet har man till skillnad från i Iran tagit tillfället i akt att samarbeta med ett regeringsparti, det Turkiska Arbetarpartiet. Tack vare dess förankring i hela Turkiet har man kunnat ena rörelsen ytterligare. I Iran har kurderna haft två stora tillfällen att genom skiftande väglinjer kunna förändra maktbalansen i landet. Vid den iranska revolutionen då politiskt kaos rådde tog man tillfället, för att med fredliga metoder förändra, men det visade sig att man var för svag. Här kan man se ett samband mellan ett öppet/öppnare samhälle och mindre våldsamma revolter, då man i Turkiet, under PKK:s tid till exempel, ofta använde sig av våldsamma metoder i uppror. På 90-talet skedde en samhällelig förändring

som kanske likt den i Turkiet på 60-talet, fick kurderna att börja engagera sig politiskt igen.

En slående likhet mellan de båda regionerna är hur man bara haft tillgång till stöttande eller inflytelserika allierade som en bricka i ett större politiskt spel. I Iran har man stöttas av både sitt eget land och Irak i konflikten mellan dem, men istället för att gynnas av stödet, har man spelats ut och utnyttjats. Detsamma gäller för kurderna i Turkiet som i ännu mindre utsträckning fått stöd från allierade, och i högre grad utnyttjats. Det som saknas i båda regionerna, som Tarrow nämner när hon beskriver inflytelserika allierade, är stöd från den övriga befolkningen eller politiska partier i respektive region. Man har heller inte fått genuint stöd i sin kamp från länder runt om kring, eller ens från det internationella samfundet. Manafy kritiserar NATO:s agerande i frågan med parallellen till det snabba ingripandet på Balkan i början av 90-talet, och avsaknaden av det i Turkiet, som till och med är medlem i NATO (Manafy 2005: 114).

Den interna organisationen har i båda regionerna till en början präglats av det stamsamhälle kurderna länge levt i. Stamsamhällets strukturer, som till stor del byggde på konkurrens mellan olika stammar, ledde till brist på enighet och därav dålig organisering. De som drabbats hårdast av detta verkar vara Iran, som länge dragits med ålderdomliga interna strukturer. I Turkiet har en av de svåraste frågorna för rörelsen varit huruvida det är mest taktiskt att bilda ett eget, alltså illegalt parti, eller engagera sig i ett turkiskt. Många har valt det senare. Engagemang i turkiska partier har ofta lett till att de blivit bannlysta, och den rörelse som existerat längst, och utan större uppehåll är PKK. Att PKK även haft ett tydligt utmejslat ideologiskt mål kan också spela stor roll för dess överlevnad de tre sista decennierna, och man ser ingen liknande rörelse i kurdiska Iran.

Ledarskapet har i de båda regionerna till en början tagits av personer som inte nödvändigtvis har varit en del av den kurdiska kampen. Många gånger har ledaren varit en del av en reaktion mot rådande politik. Det handlar om de två första typerna av ledarskap som Smelser nämner; 1) en person som genom att begå en utlösande handling också blir dess ledare oavsett eller 2), en person med starka åsikter som i en spänd situation triggat andra grupper att handla. I Turkiet har problemet med ledarskap senare varit maktövergången från stamledare till borgare, vilka båda har haft tendenser att sätta personliga vinster i första rummet. I Iran har problemet varit ledare som har haft svårt att se kampen i ett större sammanhang och därför begått misstag som satt spår i rörelsen. Turkiet har i PKK:s Ocalan det som Iran aldrig haft; en färgstark och mycket starkt ideologiskt färgad ledare, som på så sätt lyckats driva rörelsen i en och samma riktning.

5 Slutdiskussion

I jämförelsen mellan den kurdiska rörelsen i Turkiet och Iran blir det efter hand väldigt tydligt att det politiska system som rörelsen befinner sig spelar störst roll. Precis som Tocqueville beskriver, så ger det slutna system som den kampen i Turkiet befinner sig i större incitament för våldsam kollektiv handling. Intressant är att man i Iran vid en första anblick har större tillgång till politisk makt, men vid en närmare undersökning visar det sig att man har ett nästan lika slutet system, men stänger dörrarna senare i processen. Detta har fått rörelserna att skilja sig åt. I Turkiet har kampen till stor del handlat om rätten till identitet, kultur och språk, medan man i Iran har tagit sig förbi det stadiet och fokuserat på att utöka sitt institutionella deltagande. Frågan man kan ställa sig är hur det skulle ha sett ut om man i iranska Kurdistan insett sin begränsade politiska makt, och på samma aggressiva sätt som i Turkiet kämpat för sina institutionella rättigheter. I båda fallen har den repression som från värdlandet som mött den kurdiska befolkningen hittills visat sig oövervinnelig.

En annan faktor som kunde ha utnyttjats av kurderna i båda regioner, men som säkerligen varit svår på grund av begränsad tillgång till makt, är inflytelserika allierade. Att samarbeta med andra etniska minoriteter i samma sats, skulle kunna vara ett sätt för kurderna att vinna gensvar ytterligare gensvar.

I Turkiet har man till stor del gynnats av den ideologiska svängning som drog över landet på 60-talet; socialismen. Med hjälp av Marxistisk ideologi har man kunnat stärka den kurdiska kampen, till att handla om en kamp mellan klasser, inte bara mellan ett lands majoritet och minoritet. Enligt Manafy har man dock inte haft denna analys med sig på alla plan, till exempel har man inte insett att även resten världssystemet bygger på arbetarklassens underordning, utan snarare sett allt utländskt stöd som något positivt (Manafy 2005: 115). Vad som skulle skett i Iran, där man har haft större möjligheter till politisk makt, om man antagit samma åskådning skulle vara intressant att i vidare studier utforska.

Vi hoppas att vi i denna studie lyckats synliggöra de element som spelat störst roll för den kurdiska frihetsrörelsen i Iran och Turkiet. Vårt val av metod och vår jämförelse med endast två analysenheter gör att studien hamnar på en relativt låg abstraktionsnivå. Det är därför svårt att dra några generella slutsatser om hur andra sociala rörelser påverkats av våra analysfaktorer. Vi tror dock att vår undersökning kan bidra med underlag för framtida forskning i den kurdiska frågan, förhoppningsvis även i Kurdistans andra regioner.

6 Referenser

Böcker

- Esaiasson, E. Giljam, M. Oscarsson, H. Wägnerud, K. (2007). *Metodpraktikan :
Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Norstedts Juridik,
Stockholm.
- Denk, T. (2002) *Komparativ metod – förståelse genom jämförelse*.
Studentlitteratur, Lund
- Kendal (1993) *The Kurds Under the Ottoman Empire i A people without a
country, the kurds and Kurdistan*. Chaliand, G. (red.) 1993. Interlink
Publishing, London
- Kendal (1993) *Kurdistan in Turkey i A people without a country, the kurds and
Kurdistan*. Chaliand, G. (red.) 1993, Intelink Publishing, London
- Landman, Todd. (2000). *Issues and methods in Comparative Politics*. Routledge,
Oxon
- Manfay, A. (2005). *The Kurdish Political Struggles in Iran, Iraq, and Turkey: A
Critical Analysis*. University Press of America, Lanham, Maryland.
- McDowell, D. (2004). *A Modern history of the kurds*. I.B. Tauris & Co Ltd, 3:e
upplagan, New York
- Sheikmous, O. (1991). *Kurdernas kamp för självstyre*. Världspolitikens
dagsfrågor nr 11 1991, Utrikespolitiska institutet, Sverige
- Smelser, N, J. (1962), *Theory of collective behaviour*. Routledge & Kegan Paul
Limited. London
- Tarrow, S. (1996), *States and opportunities: The political structuring of social
movements i Comparative Perspectives on Social Movement*. McAdam, D.
McCarthy, J, D. Zald, M, N (red.). 1996. Cambridge University Press,
Cambridge

Artiklar

- Ahmadzadeh, H. Stansfield, G. (2010). *The political, cultural, and military re-
awakening of the Kurdish nationalist movement in Iran*. Middle east Journal
vol.64. No.1 winter 2010

- Berwari, A. Ambrosio, T. (2008). *The Kurdistan referendum movement: political opportunity structures and national identity*. Democratization vol.15. No.5. December 2008 pp.891-908
- Casier, M. (2010). *Designated Terrorists: The Kurdistan Workers Party and its Struggle to (Re)Gain Political Legitimacy*. Mediterranean Politics vol 15, No 3, 294-413, November 2010
- Gunter, M. (2004). *The Kurdish Question in perspective*. World affairs vol.166. No. 4 spring 2004